

ROSTRA ECONOMICA

IN DIT NUMMER:

Thorstein Veblen	1
Een en ander over het ponskaartenstelsel	4
Coöperatie en Fiscus	8
Economie in zestien tekeningen	10
Prof. Wold sprak voor S.E.F.-Leden	11
Lijst van geslaagden	12

De moderne onderneming

Reeks bedrijfseconomische vakstudies: Drs M. J. v. d. Ploeg

Verschillende aspecten van de bedrijfshuishouding worden behandeld door mannen van grote bekwaamheid. „De administratie als hulpmiddel bij het bedrijfsbeheer” door Drs M. J. v. d. Ploeg bv. wordt niet zelden op literatuurslijsten vermeld. Vraag uitvoerig prospectus.

N. Samsom n.v. uitgever Alphen a.d. Rijn

Ook verkrijgbaar via de boekhandel

AMSTELODAMUM

typt Uw scriptie
wetenschappelijk
verantwoord.

Speciale service
voor spoedwerk

★

O.Z. Achterburgwal 212
Amsterdam-C.
Tegenover
Oudemanshuispoort
Telefoon 43443

Alle inlichtingen

voor de

**Economische
Faculteit**

bij

De Academische Boekwinkel

P. H. VERMEULEN

GRIMBURGWAL 11-13

Tegenover 't Binnengasthuis
AMSTERDAM-C.
Tel. 41674-48312

Economisch-Statistische Berichten

**Uitgave van het
Nederlands Economisch Instituut**

Indien U niet alles op economisch gebied kunt lezen, dan kunt U "E.-S.B." onmogelijk missen. Studentenabonnementen f 19.50 per kalenderjaar.

Administratie-adres: PIETER DE HOECHWEG 120, ROTTERDAM
Tel. K 1800-38040 - Giro 8408

ROSTRA ECONOMICA

MAANDBLAD VAN DE STUDIEVERENIGING DER ECONOMISCHE FACULTEIT
VAN DE GEMEENTELIJKE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Redactie:

J. G. van Beeck
R. J. van Bemmelen
H. H. J. Nordemann
A. Pais
P. A. M. van Philips
J. M. Spruit

Redactie-adres:
Frans v. Mierisstraat 44 hs
Amsterdam-Z.

Administratie-adres:
Koninginneweg 180
Amsterdam-Z.

APRIL 1954

TWEDE JAARGANG

NR. 6

THORSTEIN VEBLEN (1857-1929)

Veblen en het Institutionalisme (waarvan hij de grondlegger was) zijn niet erg bekend bij de economische student in Nederland. In Heimann's „History of Economic Doctrines" wordt hij slechts terloops genoemd. De student die buiten zijn verplicht literatuurlijstje dwaalt, heeft misschien wel eens een van zijn boeken in handen gehad, maar het in de meeste gevallen gauw weer weggelegd, omdat Veblen's vocabulaire hem te moeilijk was. Dat een dergelijke reactie alleszins begrijpelijk is zal een ieder moeten toegeven die wel eens over een zin in typisch Vebleniaanse stijl is gestruikeld, evenals H. L. Mencken, die hierover in een nijdig „Pish! Posh!" zijn gemoed luchtte. Een voorbeeld? Ziehier: „If we are getting restless under the taxonomy of a monocotyledonous wage doctrine and a cryptogamic theory of interest, with involute, loculicidal tomentous and monilliform variants, what is the cytoplasm, centrosome, or karyokinetic process to which we may turn, and in which we may find surcease from the metaphysics of normality and controlling principles?"

Wie zich echter door deze taalkundige belemmeringen niet liet afschrikken, werd voor zijn moeite ruimschoots beloond. Veblen's ontmaskering van de „leisure class" in bijtende sarcasmen, zijn sublieme analyses van maatschappelijke toestanden en zijn verrassende strooptochten op het gebied van filosofie, antropologie, sociologie, biologie en historie, openden nieuwe perspectieven voor de lezer.

Op 3 Augustus a.s. zal het een kwart eeuw geleden zijn, dat Veblen in Californië stierf. Dit nu, verschaft mij de aanleiding om te trachten deze merkwaardige figuur en een enkel aspect van zijn theorie onder Uw aandacht te brengen. Uiteraard ligt het niet in de bedoeling U „spelden-derwijs Veblen" voor te schotelen. Rostra ontbreekt het aan plaats en mij aan kennis en tijd om een enigszins gedegen exposé te geven van het werk van deze grote satirist. Dit artikel beoogt te zijn een „homage" aan Thorstein Veblen, „the man, who held mankind up to the mirror to show them how their joints worked."

DE MARGINALE MENS

The analysis of the case of the „marginal man“ particularly suggests that an individual forced by, or influenced by, say, two alternative cultural schemes is apt to achieve a certain detachment from both and a keen insight into the „limitations“ of each.

Everett V. Stonequist „the marginal man“ (1937).

Er zijn in het leven van Thorstein Bunde Veblen verschillende factoren aan te wijzen, die enig licht werpen op zijn critische geestesgesteldheid. Zoon van Noorse immigranten, werd hij geboren op 30 Juli 1857 op een „frontier farm“ in Wisconsin. Enige jaren na zijn geboorte verhuisde de familie naar Minnesota. De Noorse landverhuizers vormden een Lutherse veste midden in een vijandige, Calvinistische omgeving, zodat het sociale contact tot een minimum beperkt bleef. De Veblen's gaven hun kinderen een opvoeding in Noorse stijl en door hun geringe kennis van de Engelse taal bleef de Amerikaanse cultuur voor hen een gesloten boek. Veblen ontleende zijn geaardheid aan de taale, aan de grond gekluisterde tradities van de Noorse boer. Wortelend in de Noorse cultuur zag hij met grote scherpthe de „limitations“ van de „American way of life“. In zijn latere leven schiep hij zich een eigen vocabulaire, dat zijn virulentie ontleende aan dit scherpe inzicht, maar vooral ook aan de bittere ervaringen van de Veblen's. Zijn definitie van de „business man“ als „a person intending on getting something for nothing“ kon van toepassing zijn op de zo gehate grondspeculant; en van de „predatory attitude“ van de hypotheekbank was elke „Middle Border farmer“, die twaalf per cent hypotheekrente moest betalen, zich pijnlijk bewust. En welke boer voelde niet schrijnend de „capitalistic sabotage“ bij het zien van graan, zijn graan, dat als brandstof werd gebruikt, omdat de vrachtprijzen te hoog waren om het naar de markt te vervoeren? Veblen is het eenvoudigst te begrijpen tegen de achtergrond van het agrarisch radicalisme van staten als Wisconsin en Minnesota en niet door de bril van een Europees socialisme of Marxisme. Zijn scepticisme was niet alleen ontsproten aan het inzicht in de beperkingen van twee culturen, het was tevens een immanente trek die hem later dreef de „preconceptions“ der economische wetenschap aan een

analyse te onderwerpen. „The first requisite for constructive work in modern science, and indeed for any work of inquiring that shall bring enduring results, is a skeptical frame of mind. The enterprising skeptic alone can be counted on to further the increase of knowledge in any substantial fashion. . . . He becomes a disturber of the intellectual peace, but only at the cost of becoming an intellectual wayfaring man, a wanderer in the intellectual no-mans land, seeking another place to rest, farther along the road, somewhere over the horizon“. Dit fragment uit zijn essay „The Prominence of the Jews in Modern Science“ is in zijn geheel op Veblen van toepassing.

Veblen behaalde zijn B.A. aan Carleton College en ging vandaar naar John Hopkins University om zijn studie in de filosofie voort te zetten. Daar kwam hij onder invloed van George Morris' Neo-Kantiaans idealisme en Charles S. Peirce's colleges in de logica. Vóór het eind van het collegejaar verliet Veblen echter John Hopkins om zich aan de Yale University te laten inschrijven. In 1884 promoveerde hij tot doctor in de filosofie op een dissertatie getiteld: „Ethical Grounds of a Doctrine of Retribution“. Het feit dat Veblen filosofie heeft gestudeerd, wordt nog te vaak door zijn epigonen en critici over het hoofd gezien. Kant's invloed is in zijn werken af en toe duidelijk merkbaar. Om een enkel voorbeeld te noemen: Veblen heeft Kant's kennistheoretische begrippenleer evenals zijn „reflexiv Urtheil“ (door V. identiek geacht aan inductie) en Peirce's „guiding principle“ in zijn evolutie-leer opgenomen. In de zeven jaar die op zijn promotie volgden, slaagde de jonge doctor er niet in vaste voet te verkrijgen aan één van de Amerikaanse universiteiten. Alleen met zijn vrouw leefde hij een afgezonderd leven in Minnesota. Hij las veel en zeer gevarieerd: biologie (Darwin), anthropologie (Tylor), sociologie (Spencer) en psychologie (James). Bellamy's „Looking Backward“ en de werken van Karl Marx brachten ten slotte de economische problemen binnen zijn brandpuntsafstand. Zij zouden hem nooit meer geheel loslaten. Zo, verstoken van de polijstende werking van sociaal contact rijpte zijn hoekig talent. Deze jaren van „leisure“ waren echter geen rustige jaren. In 1887 was een langdurige droogte begonnen, die vijf lange jaren aanhield en afgesloten werd door een verschrikkelijke crisis. De paniek van 1893

werd gevolgd door een depressie die pas in 1896 begon op te klaren. De hyperbolische ontwikkelingen in de jonge Amerikaanse staat hadden wel meer aanleiding gegeven tot economische storingen, maar nimmer tevoren had „God's Own Country” in een dergelijke toestand van ontbinding verkeerd. Het laissez-faire, de idee van de goddelijke harmonie tussen eigenbelang en algemeen belang — de leer die de „businessman” ten troon geheven had —, dit liberalisme verloor zijn glans. En het geloof in eigen kunnen, dat Amerikaanse credo bij uitstek, kreeg een gevoelige deuk. De infiltratie van nieuwe inzichten in het negentiende eeuwse Amerikaanse denken — ten dele veroorzaakt door de ontwijking van het economische bestel en voor een deel er door gestimuleerd — had een revolte tegen het formalisme in wetenschap en literatuur tot gevolg. Hoe vruchtbaar dit intellectueel fermentatie-proces in deze jaren is geweest voor de wetenschap blijkt wel uit publicaties als: Dewey's „The School and Society”, James' „Psychology”, Mahan's „Influence of Sea Power upon History”, Veblen's „Theory of the Leisure Class”, etc. de gebroken slotaccorden van de „Gilded Age” cacophonie vormden het voorspel tot een inspirerende impressionistische compositie.

Met veel moeite was het Veblen ten slotte gelukt een „fellowship” in de economie te verkrijgen aan de pas gestichte University of Chicago en van toen af vloede de stroom van zijn publicaties, voornamelijk verschenen in de „Journal of Political Economy” waarvan hij één der redacteuren was. Veblen's wetenschappelijke carrière is niet over rozen gegaan. Van Chicago trok hij naar Stanford (1906), vervolgens naar de University of Missouri, om ten slotte zijn academische loopbaan in 1926 te besluiten aan de New School for Social Research te New York. Hij was altijd zijn eigen weg gegaan, deze verlegen, excentrische figuur. Niet de platgetreden paden van de economische wetenschap bewandelend, doch zijn eigen weg banend langs de periferie. Ook met de problemen, die over de conventionele grenzen der economie liggen, hield zijn brein zich bezig. Mode en maatschappelijke gewoonten, godsdienst en opvoeding, oorlog en vrede, Veblen betrok ze alle in zijn bestudering van de „evolutionary economics”, hij, „the last man who knew everything”. Met één been in de negentiende eeuw staande en met het andere in de twin-

tigste, is Veblen ook in dit opzicht een marginale figuur geweest. Sterk beïnvloed als hij was door Marx, Spencer en Darwin, verloor hij nimmer zijn critische zin en onderzocht alles meedogenloos. Geen andere economist, Marx uitgezonderd, heeft ooit een feller aanval tegen de hem omringende wereld gericht. Zijn met sardonische humor omhulde critiek was niet alléén gericht tegen de heilige koeien van het liberalisme (eigendom, vrije concurrentie, etc.), ook socialisten en populisten nam hij op de korrel. De gewoonte der socialisten om op tulpen te spuwen (? Red.) om daarmede te kennen te geven dat men uien preferreert, is immers eveneens een vorm van „conspicuous waste”. Aldus wierp hij elke verbroedering. De klasieke economisten afwijzend, weigerde hij zich in te laten met de pragmatici; in oorlog met de conservatieven, behoorde hij toch niet tot de radicalen, maar bleef zijn leven lang steeds afzijdig.

Zijn rebellie ging zo diep, dat hij zelfs dissenters verbijsterde; zijn ketterijen waren zo profaan, dat orthodoxen en heterodoxen er door in verwarring werden gebracht.

Veblen stierf op 3 Augustus 1929 vlak voor de grote depressie, die hij in een artikel „Dementia Praecox” in 1922 voorspeld had. De dissociatie van economie en maatschappij bracht een hernieuwde belangstelling voor de theoriën van deze inmiddels legendarisch geworden figuur. De rode lijn, die haar oorsprong vond in de revolte der populistten (1893) en over „Square Deal” (Theodore Roosevelt) naar „New Freedom” (Woodrow Wilson), ging, werd door Veblen's adepten doorgetrokken in de „New Deal” (Franklin D. Roosevelt). Veblen predikte zijn leer, Wesley C. Mitchell c.s. (de „holistic economists”) trachtten haar, met de nodige wijzigingen, in praktijk te brengen. Veblen was een diagnosticus, geen heelmeeester; een iconoclast, geen architect. En Veblen's bijdrage aan de economische wetenschap kon hij zelf niet beter gekarakteriseerd hebben dan met de woorden van één zijner leerlingen: „If, however, I can furnish some clues to the rebuilding of a theoretical structure. I may have done something toward closing the gap between theory and reality. There will be sufficient ingenuity, and above all, adequate time for other minds to follow these directions”.

(Rexford G. Tugwell: The Battle for Democracy). (Wordt vervolgd)

EEN EN ANDER OVER HET PONSKAARTENSTELSEL

H. H. J. Nordeman

1. DE ESSENTIE.

Hoe uiteenlopend de in verschillende bedrijven te verrichten administratieve werkzaamheden ook schijnen, men denke hierbij bijvoorbeeld aan een administratie in een industrieel bedrijf tegenover die in een handelszaak, in wezen is het zó, dat deze alle zijn terug te voeren op 3 handelingen nl.:

1. sorteren.
2. schrijven
3. tellen

Buiten deze is geen handeling nodig, om tot een volledige vastlegging en verwerking der gegevens te komen. Daarnaast worden dezelfde gegevens bijna alle meer dan eenmaal verwerkt, zij het dan in verschillende richtingen. Dit alles leidde tot het ontstaan van het ponskaartensysteem, waarin met behulp van ponskaarten de genoemde drie handelingen machinaal worden verricht.

2. HISTORISCHE ONTWIKKELING

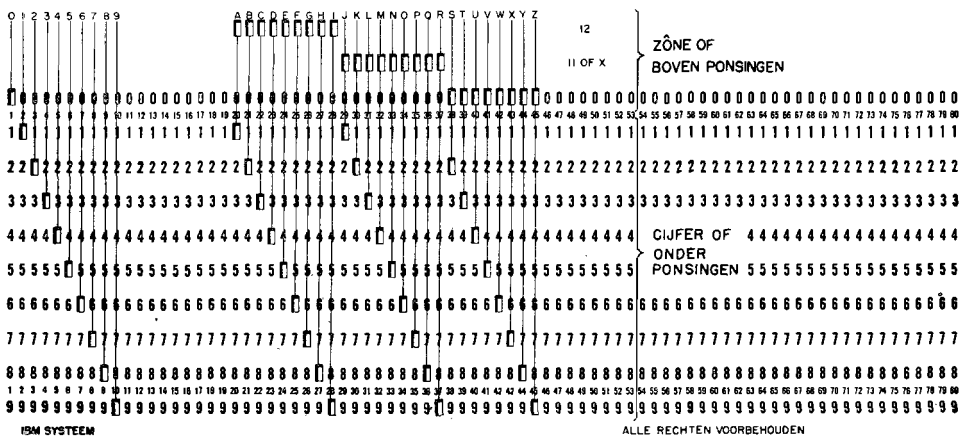
De basis van dit systeem werd gelegd door Dr. Herman Hollerith. Deze werd in 1885 belast met de voorbereiding van de in 1890 te houden volkstelling in de Verenigde Staten. Hij construeerde enige machines, waarmee de gegevens, vastgelegd in ponskaarten, snel tot de verlangde statistieken konden worden verwerkt. De benodigde tijd voor deze telling was een

fractie van die, waarin de voorafgaande werd verricht.

Dit stelsel werd gaandeweg verbeterd en in de twintiger jaren dezer eeuw vond het haar eerste toepassingen in interne administratie. Thans is het geweldig verbreid. De belangrijkste merken zijn: I(nternational) B(usiness) M(achines), door velen nog met „Hollerith“ aangeduid, Powers en Bullatec.

3. TECHNIEK VAN DE VERWERKING DER GEGEVENS.

Basis van het systeem is de PONS-KAART, dit is een kartonnen kaart, in haar vorm volledig gestandaardiseerd, waarop de gegevens d.m.v. gaatjes worden vastgelegd. Er op afgedrukt staan een aantal verticale rijen (bij IBM 80) met de cijfers 0 t.m. 9. Boven iedere rij bevinden zich dan nog de 11- en 12 ponsingen, de z.g. „bovenponssingen“. In elke verticale rij kan door één ponsgaatje één der cijfers 0 t.m. 9 worden vastgelegd. Combinatie met de 11- of 12-ponssing levert letters op. M.a.w. men heeft de mogelijkheid van numerieke zowel als alfabetische administratie. In de moderne systemen heeft de 11-ponssing nog een bijzondere, taakgevende functie. Zij kan bepalen of bijv. gegevens van een kaart al of niet op papier worden afgedrukt, in het telwerk opgenomen, opgeteld dan wel afgetrokken worden etc.

Model van een IBM ponskaart met de ponsingen voor de cijfers 0 t.m. 9 en de letters A t.m. Z.

Aan de cijfers kan, al naar de omstandigheden, een bepaalde betekenis worden gegeven. Gebruik van alle ko-

lommen is niet noodzakelijk. Bij een voorraadadministratie zou de volgende indeling kunnen voorkomen: 1 en 2 :

datum van afgifte, 3 en 4 : maand afgifte, 5 t.m. 8 : nummer artikel, 9 t.m. 11 nummer afgiftebon, 12 : nummer verbruiksafdeling, 13 t.m. 16 : ordernummer, 17 t.m. 19 : eenheidsprijs materiaal, 20 t.m. 24 : aantal stuks afgegeven, 25 t.m. 30 : waarde afgegeven hoeveelheid.

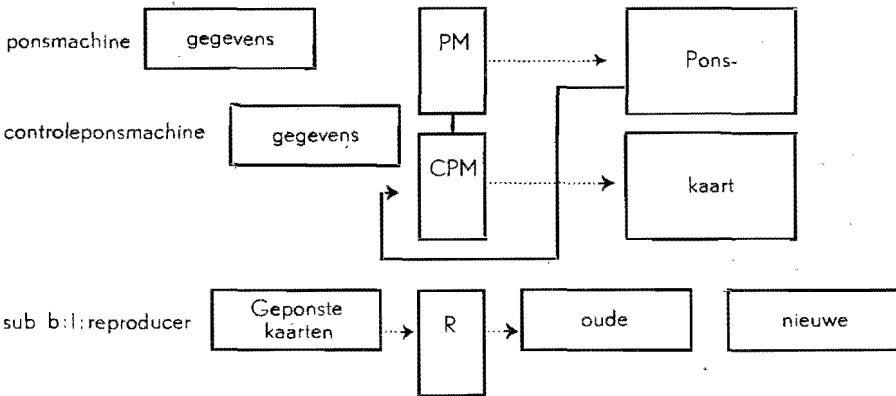
De kaart is op deze wijze in stukken verdeeld „die men rubrieken of velden noemt.

De te gebruiken machines vallen in 3 hoofdgroepen uiteen :

- A. PONSMACHINES
- B. SORTEERMACHINES
- C. TABELLEERMACHINES

AD A: PONSMACHINES

Hiermede worden de gegevens op

Veelal worden bepaalde standaardgegevens, bijv. standaardlonen, -tijden, -rabatten, in z.g. „mastercards“ vastgelegd. Deze zijn dan onbeperkt via de reproducer in nieuwe kaarten

kaarten vastgelegd,

a. met de hand of

b. automatisch, a.v.

1) m.b.v. de „reproducer“ uit voor-geponste kaarten.

2) m.b.v. „calculating punch“

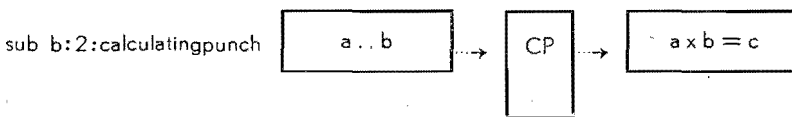
3) m.b.v. een „summary punch“, gekoppeld aan een tabelleermachine (zie onder C).

4) m.b.v. „mark-sensing“

Een check op de juistheid van de ponsing verkrijgt men door gebruik van de controleponsmachine. De kaart, met de vastlegging, wordt hier op fouten afgetast, aan de hand van de oorspronkelijke gegevens, bijv. het boekingsstuk.

Schematische voorstelling:

over te brengen, welke dan verder voorzien worden van de „variabele“ gegevens. Dit betekent een belangrijke besparing op de ponskosten.

Deze heeft grote betekenis bij horizontaal salderen (crossfooting), o.m. bij loonadministratie: berekening van het nettoloon.

sub b:4: De mark-sensing methode werd ontwikkeld door IBM. Op de ponskaarten met behulp van pectlood aangebrachte streepjes, aangevende bepaalde vastleggingen, worden automatisch in gaatjes omgezet. De kaarten worden naar deze streepjes afgetast d.m.v. borstels. Wordt een streepje bereikt, dan ontstaat een gesloten stroomkring, welke door electronenbuizen wordt versterkt. Dit bekrachtigt de ponsmagneten, waardoor de ponsing tot stand komt.

Een zeer belangrijk voordeel van dit systeem is, dat opname der gegevens een geringer aantal handelingen vergt (hand- en controleponsen vervalt). Dit betekent een geringer tijdsbeslag, een kleinere foutenkans en dus lagere kosten. Een belangrijke toepassingsmogelijkheid ligt daar, waar opname der gegevens gedecentraliseerd plaats vindt (bijv. bij openbare nutsbedrijven).

AD B: SORTEERMACHINES

Hiermede kunnen de geponste kaarten zowel naar numerieke als naar alfabetische gezichtspunten worden gesorteerd en dat met een snelheid van 15000-39000 kaarten per uur.

AD C: TABELLEERMACHINES

Dit is de belangrijkste machine in het systeem. Deze telt en schrijft de gegevens, die d.m.v. de ponsmachine in kaarten zijn aangebracht en daarna via de sorteermachine zijn gegroepeerd. Er zijn 3 soorten bewerkingen mee te verrichten, t.w.:

- 1. Tabelleren.** Van iedere groep wordt de groepsaanduiding met de bijbehorende groepstotalen afgedrukt. Hulpmiddel hierbij is de eerder genoemde bovenponsing.
- 2. Lijsten.** Hierbij worden de gegevens kaart voor kaart op papier gebracht en eventueel geteld (borderellen).
- 3. Auto-controle.** Bij kaarten, per groep gesorteerd, wordt aan het eind van elke groep automatisch een subtotaal afgedrukt. Toepassingsvoorbeeld: materiaalafgifte. Eerst per soort gegroepeerd. Daarna per order, verder per afdeling. (kostenverbijzondering). Onder sub A noemden wij reeds de „summary punch“. Gecombineerd met de tabelleermachine, geeft deze bij autocontrole een nieuwe kaart, waarin de afgedrukte gegevens worden opgenomen. Aldus ontstaat de mogelijkheid tot salderend boeken. De vervaardigde saldikaarten worden in een later stadium met nieuwe mutatiekaarten verwerkt.

Het centrale zenuwstelsel van de tabelleermachine is het schakelbord (control-panel). De instelling ervan bepaalt wat geteld en geschreven wordt. Talloze combinaties zijn mogelijk, zodat een volledige aanpassing aan de eisen der betrokken administratie bereikbaar is. Gebruik wordt gemaakt van verwisselbare „panels“. Teneinde het systeem te perfectioneren, werden nog enkele machines ingevoerd.

Allereerst de COLLATOR. Hiermede kunnen twee groepen gesorteerde kaarten worden samengevoegd, dan wel gesplitst. Het grote belang hiervan ligt m.n. in de mogelijkheid tot afvlakken van seizoen- en jaarspitsen. De INTERPRETOR. Deze „vertaalt“ alfabetische en numerieke gegevens in gaatjes vastgelegd, in normale letters en cijfers op de bovenrand der kaart. De CHECKING TABULATOR. Deze wordt vooral gebruikt voor controlewerk (o.m. bij openbare nutsbedrijven).

4. Aanwendingsmogelijkheden.

Deze zijn, zoals uit het voorgaande

blijkt, legio. Wij volstaan met er enkele aan te stippen. Mogelijk kunnen wij hierop in de toekomst nog eens iets nader ingaan.

Leon-, grond- en hulpstoffen-verkoop-, kostprijs-, rekeningcourantadministratie, verzorging van uitgaande documenten, bijv. quitanties (openbare nutsbedrijven te Amsterdam), lidmaatschapskaarten (ANWB, NRV) enz., enz. Het ponskaartensysteem is ook geografisch zeer verspreid. IBM-apparaturen treft men aan in 79 landen en gebieden. Terecht noemt men de ponskaart dan ook wel: „de gemeenschappelijke noemer van alle administratiemethoden“.

Sommige fabrieken verkopen en verhuren hun machines, andere verhuren deze alleen (IBM). Beide methodes hebben hun voor- en nadelen. Algemeen geldt wel, dat, in verband met de snelle ontwikkeling op dit gebied, de economische slijtage sterk werkt (kracht in de richting van huur: de apparatuur makkelijker up to date te houden.)

De kosten verbonden aan het gebruik, zijn hoog. Daarom zijn alleen de grotere bedrijven in staat een dergelijke installatie, in eigen bedrijf geplaatst, renderend te maken. Nodig zijn: een grote massa en een gelijkmatige bezetting. Echter zijn op dit gebied door de evolutie in het administratieve denken, de mogelijkheden geweldig groot, immers, de administratie is gegroeid van geschiedschrijving tot basis van het bedrijfsbeleid. Juist het prospectieve element brengt met zich een verdieping en verbreding van de werkzaamheden (budgetsysteem, enting der vervangingswaarde in de administratie etc.) Wij menen dat het ponskaartensysteem hierbij een rol van steeds grotere betekenis zal spelen.

Bedrijven, voor welke aanschaf ondoelmatig is, kunnen gebruikmaken van, door de fabrikanten ingestelde, service-bureaux. Deze verrichten in loondienst allerlei administratieve werkzaamheden. Betaling geschiedt naar de omvang van het beslag op de capaciteit van het bureau. Van deze mogelijkheid wordt, naar men ons van IBM-zijde mededeelde, in Nederland veelvuldig gebruik gemaakt, zowel voor incidentele als voor meer permanente werkzaamheden.

Litt. A. M. de Groot: „Grondslagen van de mechanische administratie.“

Materiaal verstrekt door de IBM te Amsterdam.

DOCTORAALVAKKEN

Algemene Sociale Economie
Macro-Economie
Openbare Financiën
Geld- en Bankwezen
Internationale Ec. Betrekkingen

repeteert:

J. W. VET econ. drs.
(voortzetting praktijk H. M. P. Muller econ. drs.)

VIJZELSTRAAT 38

TEL. 34416

Spreekuur: Maandag 11-12 uur

Drukkerij Gebr. Bierau

2e Jac. v. Campenstraat 69

AMSTERDAM-Z.

Telefoon 90147

Alléén
beter verzorgd
drukkerwerk

REDACTIONEEL:

Copy voor het volgende
nummer moet uiterlijk
15-Mei bij de redactie
zijn.

Ben je al eens bij

SCHRÖDER & DUPONT

geweest?

Het is die prettig modern
ingerichte boekhandel op de

KEIZERSGRACHT 516

Vlak bij de Leidsestraat
TOT VANMIDDAG!

COÖPERATIE EN FISCUS

door G. J. KOELEMEN

Het is mijn bedoeling enkele problemen te belichten, welke gerezen zijn bij de belastingheffing op coöperatieve verenigingen.

De oude coöperatoren veroordeelden elke belasting op een C.V. als zijnde onrechtvaardig. Volgens Liefmann zijn coöperaties geen ondernemingen maar willen slechts „die private Wirtschaftstätigkeit ihrer Mitglieder fördern und ergänzen“. Zo ook Kuperus in zijn Rotterdamse dissertatie „De Coöperatieve Vereniging“. Hij ziet als kenmerk der C.V. een uitbouw van de econ. werkzaamheid van, in een gelijke positie verkerende econ. subjecten. Ze trekken organisch econ. functies aan, die door een overeenkomst tussen de coöperatoren mogelijk wordt gemaakt. Markten zowel als tegenstellingen vallen weg. Bij de Verbruicscoöp. die tussen winkelier en klant, bij de Arbeiders-productiecoöp. die tussen ondernemer en arbeider; bij de Productiecoöp. die tussen ondernemer en grondstoffenleverancier; bij de Credietcoöp. die tussen bankier en credietnemer.

Ondanks het feit, dat de C.V. het algemeen belang dient door trustvorming tegen te gaan en dank zij haar concurrentie met de bestaande concerns lagere prijzen en betere kwaliteiten heeft afgedwongen, zijn er voor de fiscus toch voldoende motieven om haar geen algehele vrijstelling te verlenen. Wij wijzen op het feit, dat bij de C.V. de belangen der leden primair zijn en dat de ideële motieven dikwijls een ondergeschikte rol spelen. Verder zien we scherpe belangentegenstellingen tussen coöperaties onderling, zoals tussen de Productiecoöp., die voor haar leden op de markt een zo hoog mogelijke prijs tracht te bedingen en de Verbruicscoöp., die ten behoeve harer leden zo goedkoop mogelijk wil inkopen.

Vele coöperaties zijn uitgegroeid tot zeer grote bedrijven en het kan nu eenmaal niet de taak der overheid zijn partij te worden in de concurrentiestrijd der C.V. met de particuliere handel en nijverheid door middel van fiscale tegemoetkomingen.

Bijzondere gronden voor vrijstelling kunnen er evenwel zijn. B.v. om een dubbele heffing te voorkomen als het dividend bij het lid en de winst bij de coöp. beide belast zijn. Dit is echter ook zo bij de N.V. Of om het sociaal nut der C.V. (In Brits-Indië vielen de inlanders steeds meer in de handen der woekeraars). Of in het geval

van een landbouwcrisis, want dan hebben alle landbouwers mits coöperatief georganiseerd, voordeel van een vrijstelling van hun C.V.

Art. 13 lid 4 en 14 lid 6 Vennootschapsbelasting geven bijzondere regels voor de C.V.

We zien in Art. 13, dat aandelen in de winst (prijs- of loonbijslagen) aan de leden belast zijn, voor zover verkregen door zakelijk verkeer met derden. Voor zover de winst een gevolg is van verkeer met leden wordt hij tot de bedrijfskosten gerekend. We zullen de winst dus moeten splitsen in een deel, dat jegens leden en jegens derden is behaald. Voordat men echter een onbelaste uitkering aan leden mag doen moet er volgens de laatste alinea van art. 13 een redelijke interest zijn betaald over de inleggelden. Deze interest behoort niet tot de bedrijfskosten en werd door het Ministerie van Financiën op 3 $\frac{3}{4}$ % gesteld. Dit % moet worden berekend over het zuiver vermogen der C.V. Het komt dus hier op neer, dat het belaste % van de inleggelden toeneemt als het zuiver vermogen hoger is. Zijn er geen inleggelden dan wordt er niets in mindering gebracht van de belastingvrije uitkering aan de leden. Men kan zich op het standpunt stellen, dat coöperaties t.o.v. hun leden geen winst kunnen maken, omdat de zogenaamde nabetaaling (Ledendividend) slechts een correctie zou zijn op een te lage betaling in het verleden bij de productiecoöperaties, of op een te hoge consumentenprijs bij de verbruicscoöperaties. Dit dividend is deels een gevolg van een voorzichtig bedrijfsbeleid en men heeft dan ook aangevoerd dat een belasting hiervan tot een ongezond beleid zou kunnen voeren. Men zou om belasting te sparen de nabetaalingen tot het minimum kunnen beperken en aldus bestaat de kans dat men aan het eind van het jaar tot de ontdekking komt teveel te hebben uitgekeerd en tot een terugvoering op de leden te moeten overgaan. Het is overigens niet geheel juist, dat het ledendividend een correctie is, want het dividend wordt berekend naar de maatstaf van het zakelijk verkeer, dat men in het afgelopen jaar heeft gehad, waarbij echter geen specificatie wordt gemaakt naar de goederen, die men heeft afgenomen of geleverd, terwijl de winstmarges van de C.V. t.o.v. diverse goederen sterk kunnen verschillen. Het is zelfs

mogelijk, dat een lid dividend krijgt uitgekeerd, terwijl hij slechts goederen heeft afgenomen, waarop de C.V. verlies heeft geleden.

In de art. 13 en 14 V.B. wordt gesproken van inleggelden. Deze dienen wel te worden onderscheiden van het ledenkapitaal. Art. 14 lid 6 zegt, dat vaste interessen op verplichte inleggelden geen invloed op de winst hebben. Het zijn dus geen bedrijfskosten, ondanks het feit, dat er een van tevoren vaststaande verplichting van de C.V. jegens de leden bestaat. Dit is o.i. een onjuiste behandeling van de C.V. in vergelijking met de N.V. wier dividend jaarlijks kan wisselen en afhankelijk is van de uitkomsten van het productieproces, dus géén kosten vormen.

Een vaste vergoeding onafhankelijk van het bedrijfsresultaat beschouwen we als kosten. Dit doet de fiscus in dit geval echter niet.

Met betrekking tot de rekening ledenkapitaal heeft veel misverstand geheerst. De belastingadministratie rekende deze nl. tot de inleggelden met als gevolg dat de C.V. een „redelijke interest“ over de som van beide rekeningen verschuldigd was. Zij voerde aan, dat:

- a) het ledenkapitaal blijvend zou zijn afgestaan.
- b) de C.V. er altijd over zou kunnen beschikken.
- c) verliezen er van afgetrokken zouden kunnen worden.
- d) in het onderhavige geval uitkering aan de leden pas zou kunnen plaats vinden in het 3e boekjaar na het jaar van uittrekking.
- e) terugbetaling een bedrijfsinkrimping zou zijn, gelijkstaande met een terugbetaling op het aandelenkapitaal van een N.V.

De C.V. stelde hiertegenover, dat:

- a) er sprake is van een schuld aan de leden, wegens de opeisbaarheid na beëindiging van het lidmaatschap. Hier zit het verschil met het aandelenkapitaal van de N.V.
- b) de afboeking van verliezen niet geschiedt van de rekening ledenkapitaal als één bedrag maar van de individuele rekeningen der leden, die te beschouwen zijn als de schulden van de C.V. aan de leden. De mogelijkheid bestaat, dat de rekening van lid A een positief en die van lid B een negatief saldo aanwijst. Debitering en creditering geschiedt nl. naar rato van het zakelijk verkeer, dat het betreffende lid in een bepaald jaar met de C.V. heeft ge-

had d.w.z. dat men in een verlieslatend jaar al naar de omzet een groter of kleiner verlies te dragen zal krijgen.

- c) bij een liquidatietekort schulden der leden uit hoofde van hun aansprakelijkheid worden verrekend met de individuele saldi der rekening ledenkapitaal

De Hoge Raad heeft toen uitgemaakt, dat ledenkapitaal inderdaad als een schuld aan de leden moet worden beschouwd, zodat hiervan geen vennootschapsbelasting is verschuldigd.

Wij hebben gezien, dat een vaste vergoeding op de inleggelden wel is belast. Hier kunnen we nog wijzen op een inconsequentie bij de fiscus t.a.v. andere vaste verplichtingen van de C.V. Het leden-dividend is immers belast, maar cassabons, die recht geven op een van tevoren bepaalde korting niet. Het dividend wordt nl. geacht afhankelijk te zijn van de uitkomsten van het productieproces. We zien dan ook, dat sommige verbruiksverenigingen er toe zijn overgegaan hun dividend aan het eind van het jaar te vervangen door cassabons. Het verschil met de vroegere situatie is, dat nu ook niet-leden dezelfde korting ontvangen als de leden. Dit stimuleert de omzet maar betekent een rem op het toetreden als lid, omdat men zonder inleggeld en dus ook zonder aansprakelijkheid bijna dezelfde voordelen geniet als de leden.

In een volgend artikel zal nader aandacht worden geschenken aan andere belastingen, die op de C.V. van toepassing zijn en op het verschil in behandeling door de fiscus van C.V. met uiteenlopende doelstellingen.

LITERATUUR:

- Dr. Prinsen: De belastingheffing van Coöperatieve Verenigingen 1935.
- Dr. R. Kuperus: De Coöperatieve vereniging (dissertatie 1926).
- Maandblad Nationale Coöperatieve Raad (Maart 1946 en Dec. 1947).
- J. A. Fray: De Coöp. Vereniging en de Fiscus (Weekblad der Belastingen No. 4032 en 4033).
- J. Touw: (Weekblad der Belastingen No. 3743).
- Haks: (Weekblad der Belastingen No. 3772).
- Van Duinen: (Weekblad der Belastingen No. 3761).
- Mej. Mr. Vink: (Weekblad der Belastingen No. 3782).
- C. J. Sleddering: (Weekblad der Belastingen No. 4029).
- Prof. Adriani: W.P.N.R. No. 3425 en No. 3426.
- J. van Keulen: W.P.N.R. No. 4259.

mogelijk, dat een lid dividend krijgt uitgekeerd, terwijl hij slechts goederen heeft afgenomen, waarop de C.V. verlies heeft geleden.

In de art. 13 en 14 V.B. wordt gesproken van inleggelden. Deze dienen wel te worden onderscheiden van het ledenkapitaal. Art. 14 lid 6 zegt, dat vaste interessen op verplichte inleggelden geen invloed op de winst hebben. Het zijn dus geen bedrijfskosten, ondanks het feit, dat er een van tevoren vaststaande verplichting van de C.V. jegens de leden bestaat. Dit is o.i. een onjuiste behandeling van de C.V. in vergelijking met de N.V. wier dividend jaarlijks kan wisselen en afhankelijk is van de uitkomsten van het productieproces, dus géén kosten vormen.

Een vaste vergoeding onafhankelijk van het bedrijfsresultaat beschouwen we als kosten. Dit doet de fiscus in dit geval echter niet.

Met betrekking tot de rekening ledenkapitaal heeft veel misverstand geheerst. De belastingadministratie rekende deze nl. tot de inleggelden met als gevolg dat de C.V. een „redelijke interest“ over de som van beide rekeningen verschuldigd was. Zij voerde aan, dat:

- a) het ledenkapitaal blijvend zou zijn afgestaan.
- b) de C.V. er altijd over zou kunnen beschikken.
- c) verliezen er van afgetrokken zouden kunnen worden.
- d) in het onderhavige geval uitkering aan de leden pas zou kunnen plaats vinden in het 3e boekjaar na het jaar van uittrekking.
- e) terugbetaling een bedrijfsinkrimping zou zijn, gelijkstaande met een terugbetaling op het aandelenkapitaal van een N.V.

De C.V. stelde hiertegenover, dat:

- a) er sprake is van een schuld aan de leden, wegens de opeisbaarheid na beëindiging van het lidmaatschap. Hier zit het verschil met het aandelenkapitaal van de N.V.
- b) de afboeking van verliezen niet geschiedt van de rekening ledenkapitaal als één bedrag maar van de individuele rekeningen der leden, die te beschouwen zijn als de schulden van de C.V. aan de leden. De mogelijkheid bestaat, dat de rekening van lid A een positief en die van lid B een negatief saldo aanwijst. Debitering en creditering geschiedt nl. naar rato van het zakelijk verkeer, dat het betreffende lid in een bepaald jaar met de C.V. heeft ge-

had d.w.z. dat men in een verlieslatend jaar al naar de omzet een groter of kleiner verlies te dragen zal krijgen.

- c) bij een liquidatietekort schulden der leden uit hoofde van hun aansprakelijkheid worden verrekend met de individuele saldi der rekening ledenkapitaal

De Hoge Raad heeft toen uitgemaakt, dat ledenkapitaal inderdaad als een schuld aan de leden moet worden beschouwd, zodat hiervan geen vennootschapsbelasting is verschuldigd.

Wij hebben gezien, dat een vaste vergoeding op de inleggelden wel is belast. Hier kunnen we nog wijzen op een inconsequentie bij de fiscus t.a.v. andere vaste verplichtingen van de C.V. Het leden-dividend is immers belast, maar cassabons, die recht geven op een van tevoren bepaalde korting niet. Het dividend wordt nl. geacht afhankelijk te zijn van de uitkomsten van het productieproces. We zien dan ook, dat sommige verbruiksverenigingen er toe zijn overgegaan hun dividend aan het eind van het jaar te vervangen door cassabons. Het verschil met de vroegere situatie is, dat nu ook niet-leden dezelfde korting ontvangen als de leden. Dit stimuleert de omzet maar betekent een rem op het toetreden als lid, omdat men zonder inleggeld en dus ook zonder aansprakelijkheid bijna dezelfde voordelen geniet als de leden.

In een volgend artikel zal nader aandacht worden geschenken aan andere belastingen, die op de C.V. van toepassing zijn en op het verschil in behandeling door de fiscus van C.V. met uiteenlopende doelstellingen.

LITERATUUR:

- Dr. Prinsen: De belastingheffing van Coöperatieve Verenigingen 1935.
- Dr. R. Kuperus: De Coöperatieve vereniging (dissertatie 1926).
- Maandblad Nationale Coöperatieve Raad (Maart 1946 en Dec. 1947).
- J. A. Fray: De Coöp. Vereniging en de Fiscus (Weekblad der Belastingen No. 4032 en 4033).
- J. Touw: (Weekblad der Belastingen No. 3743).
- Haks: (Weekblad der Belastingen No. 3772).
- Van Duinen: (Weekblad der Belastingen No. 3761).
- Mej. Mr. Vink: (Weekblad der Belastingen No. 3782).
- C. J. Sleddering: (Weekblad der Belastingen No. 4029).
- Prof. Adriani: W.P.N.R. No. 3425 en No. 3426.
- J. van Keulen: W.P.N.R. No. 4259.

ECONOMIE IN 16 TEKENINGEN

(zesde aflevering)

HET BAZENVRAAGSTUK

(Uit „All in Line” — Steinberg)

PROF. WOLD sprak voor de S.E.F.-Leden

Prof. Wold, in 1908 in Noorwegen geboren, studeerde te Stockholm en promoveerde in 1938 op proefschrift „A study in the analysis of stationary time series”, dat een pionierswerk op dit gebied is. In 1942 werd hij Professor in de Statistiek aan de Universiteit te Uppsala.

Sedert 1932 heeft hij zich gewijd aan toegepast statistisch werk en was o.a. statistisch deskundige van regeringscommissies, verzekeringsmaatschappijen en research teams.

Reeds zeer spoedig werd zijn aandacht als mathematicus getrokken door de economische problematiek, in het bijzonder het terrein der vraaganalyse; op dit gebied publiceerde hij een aantal artikelen, (waarvan het bekendste wel het veel geciteerde „A synthesis of pure demand analysis” van 1943 is) tenslotte culminerend in zijn zeer gecompliceerd boek „Demand Analysis” (1953).

De karakteristiek van Prof. Wold's wetenschappelijke werk is zijn poging te komen tot een systematische coördinatie van het theoretische en het „toegepaste” economische onderzoek. Zijn wetenschappelijke arbeid werd internationaal erkend o.a. door verschillende Fellowships (van het Institute of Mathematical Statistics, de Econometric Society en de American Statistical Association), terwijl hij tevens lid is van het International Institute of Statistics en bestuurslid van de Econometric Society. Zijn internationale contacten hebben hem over de gehele wereld gevoerd; zo was hij na de 2e Wereldoorlog gasthoogleraar te Madrid, Calcutta en Londen en gaf hij gastcolleges te Princeton, Columbia, Cambridge, Sorbonne en Moskou.

Op 27 Januari hield Prof. Herman Wold uit Uppsala, daartoe uitgenodigd door het S.E.F.-Bestuur, voor onze faculteit een voordracht over „Statistical Methods from the viewpoint of natural and social sciences”.

In zijn voordracht schetste Prof. Wold de ontwikkeling in de statistische theorie in de 19e eeuw van een niet-experimenteel en zuiver descriptief karakter naar het experimentele en de analyse. Het eerste, klassieke gebied, omvattende vooral de tabellarische en grafische voorstelling, gemiddelden, indexcijfers e.d., vindt men vooral met nadruk in de oude leerboeken als Yule, Czuber etc.; het tweede, omvattende bijv. significantietests, variantie-analyse e.d. kwam sterker tot uitdrukking in de

modernere leerboeken, als van R. A. Fisher, Hoel, Cramér, etc.

Prof. Wold liet vervolgens zien hoe de hulpwetenschap der statistiek zich ontwikkeld heeft uit toepassingen op verschillende terreinen. Het oudste toepassingsgebied vinden we in de demografie, in Engeland o.a. bij Graunt en Halley, welke laatste reeds in de 17e eeuw sterfetafels construeerde. In Nederland kwam in die tijd de levensverzekeringswiskunde tot bloei, terwijl in Duitsland Süßmilch (1749) wees op de statistische regelmatigheden in gebooren enz., welke hij als een goddelijke ordening beschouwde. Een eeuw later werd ook Quetelet door deze regelmatigheden getroffen, welke hij echter meer als een sociale ordening zag. De methoden in dit klassieke gebied waren tamelijk eenvoudig en gingen zelden verder dan de zuivere beschrijving.

Omstreeks het midden van de 19e eeuw valt het dramatische begin van de statistische toepassing in de medische wetenschap, tevens voor analytische doeleinden: de Duitser Dietl kwam tot een causale analyse met behulp van de statistiek door de sterftecijfers te vergelijken van drie groepen van patiënten lijdende aan longontsteking, waarvan twee resp. behandeld werden met bloedzuigers en aderlatingen (de twee toenmaals alleen toegepaste geneeswijzen) en de derde slechts een rustkuur voorgeschreven kreeg. Het bleek nu dat de derde groep een belangrijk lager sterftepercentage vertoonde dan de beide andere!

Tegen het eind van de 19e eeuw gebruikte de Engelse School (Galton, K. Pearson, Yule) de statistiek in de natuurwetenschappen, in het bijzonder de biologie, echter toch nog voornamelijk voor beschrijvende doeleinden. R. A. Fischer, wiens naam o.a. verbonden is met de „method of maximum likelihood”, paste echter de statistiek voor analytische doeleinden toe; hij gebruikte voor zijn onderzoek experimentele data, o.a. met betrekking tot de landbouw en dierenziekten. Hij heeft het eerst de betekenis van de „randomization” van experimenten ingezien. Als men bijv. de invloed van de bemesting op de opbrengst van een gewas nagaat, dan zal het niet mogelijk zijn om alle verschillen in vruchtbaarheid, microklimaat e.d. tussen de proefvelden uit te schakelen. Om nu te zorgen dat deze niet mede

invloed uitoefenen op het resultaat, verdeelt men de toe te passen bemestingsdoses volgens het toeval over de velden. Op die wijze schakelt men de systematische invloed dezer factoren uit. De toevallige invloed, die natuurlijk toch nog overblijft, kan uit de verkregen resultaten worden bepaald en geëlimineerd.

Ook Dielt werd hiermede reeds geconfronteerd, daar zijn resultaten alleen waarde konden hebben als vaststond, dat de drie groepen patiënten zo veel mogelijk gelijkwaardig waren.

Tenslotte wees Prof. Wold op een aantal praktische toepassingen van de statistiek, waarbij de analyse hoofdzak is. Vooral het verifiëren van causale hypothesen speelt hierbij een belangrijke rol.

Zo noemde hij op het gebied der demografie het betrekkelijk eenvoudige verband tussen leeftijd en sterftcijfer, terwijl het daarentegen t.a.v. de vruchtbaarheid zeer moeilijk is een goede causale hypothese te maken. Op economisch gebied noemde Prof. Wold in de eerste plaats de vraag-

analyse welke zowel een zuiver descriptief als analytisch karakter heeft. Hij illustreerde dit o.a. met het verband tussen de uitgaven voor voeding, huur etc. en het inkomen. Hij vestigde daarbij de aandacht op de mogelijkheid om de afhankelijkheid van het verbruik van het inkomen, die uit budgetonderzoeken volgt, te gebruiken voor conclusies omtrent het effect van inkomensveranderingen in de tijd op de omvang van de consumptie. Ook dit is echter alleen weer mogelijk als de bij het budgetonderzoek gevonden afhankelijkheid „zuiver” is, d.w.z. als de invloed van andere relevante factoren die van gezin tot gezin kunnen verschillen, zoals de grootte en de samenstelling, is uitgeschakeld. Tenslotte vermeldde Prof. Wold de toepassing van de statistiek in de macro-economische analyse, waar de causale relaties weer veel moeilijker zijn te bepalen en waar voorspellingen, in tegenstelling tot het gebied der vraag-analyse, tot nu toe zelden in de werkelijkheid gerealiseerd werden.

JEAN G. MORREAU

LIJST VAN GESLAAGDEN

TOT 29 MAART

DOCTORAAL-EXAMEN :

629	9- 2-'54	W. B. Holtes	1295	K. R. Schaap
630		J. Stoffer	1296	17-12-'53 G. Weil
631	15- 2-'54	J. M. C. A. Engelhart	1297	A. J. Slothouwer
632	18- 2-'54	M. J. F. M. Burger	1298	18-12-'53 L. Stuiver
633	24- 2-'54	F. H. M. Eskens	1299	29- 1-'54 D. N. Nap
634	26- 2-'54	C. Baaijens	1300	G. J. Jansen
635		P. A. M. Reijnders	1301.	5- 2-'54 H. J. Noortman
636	9- 3-'54	W. C. Verhuist	1302	12- 2-'54 H. L. Koopman
637	16- 3-'54	J. W. Meijer	1303	M. Dirkwager
638	16- 3-'54	P. H. van Beem	1304	P. D. Coljee
639	17- 3-'54	E. L. Brinkhuis	1305	J. G. W. Sieger
640	18- 3-'54	W. Venker	1306	5- 3-'54 A. Hoonakker
641	24- 3-'54	A. C. Schopman	1307	F. W. G. Linck
			1308	19- 3-'54 J. Gottmer
			1309	H. J. Groeneweg
			1310	G. H. Oldenboom
			1311	H. Zilversmit
			1312	26- 3-'54 R. G. Sikkema
			1313	D. P. Don
			1314	P. von Reth

CANDIDAATS-EXAMEN :

1292	15-12-'53	Teng Hwie Tik
1293		Mej. S. Weiss
1294		U. Eikelboom

W. GRADER

Econ. Drs

repeteert

Doctoraal examen:
Sociale en Bedrijfseconomie

ROERSTRAAT 102 hs
TELEFOON 717915

P. VELTHUYS Cz.

econ. drs

Tel. Zaandam (O2980) 3315

Repeteert voor cand. ex:

Kostprijs
Financiering
Waarde en Prijs
Geld, Crediet en Bankwezen

Voor doct. ex:

Interne Organisatie
Externe Organisatie
Arbeidsvoorwaarden

**Marnixstraat 290
Kamer 309
Amsterdam centrum**

★ Inlichtingen en bespreking, ook gedurende de vacaties:
Woensdag 3 tot 4 uur, of na afspraak.

**SCHELTEMA
& HOLKEMA**
sinds 1853

De Universiteitsboekhandel

ROKIN 74-76
Nu ook:
GRIMBURGWAL 4

Grote voorraad
studieboeken voor
alle faculteiten

Koopt en verkoopt
Uw
STUDIEBOEKEN
bij

**Boekhandel
J. de Slegte**

AMSTERDAM
Kalverstraat 11-13
(v.h. Rest. Winkels)
Telefoon 32540

K. DE POUS
ECON. DRS

VEERSTRAAT 8
Amsterdam-Z.
Telef. 71.55.88

repeteert voor
CANDIDAATS- EN DOCTORAAL-EXAMEN

de onderdelen
SOCIALE ECONOMIE EN BEDRIJFSECONOMIE